

Руслан Зверюк

ORCID iD 0000-0003-1092-9297

аспірант,

Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С. Бандери, 12, 79013 Львів, Україна

r_zviruk@ukr.net

ЯКИМ ЯРЕМА: ТИПОЛОГІЯ УЧИТЕЛЯ НА ЗЛАМІ ТИПІВ ПЕДАГОГІКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті, на основі вивчення змісту ідей Я. Яреми, викладених у праці «Психологія учительського звання – типологія», досліджено зміст його методологічних, психологічних та педагогічних підходів до аналізу педагогічного професіоналізму. Шляхом порівняння з'ясовано зміст використаного вченим поняття «звання» як професійної чинності, загальну методологію дослідження, що відповідає інтегрованим засадам філософії життя та львівсько-варшавської філософської школи. Вивчення Якимом Яремою основ професійної психології, зокрема професій, «предметом яких є людина», дало можливість порівняти тогочасних меж педагогічного професіоналізму зі сучасними. Акмеологічні підходи до характеризування типів педагогів у праці Я. Яреми реалізуються завдяки поєднанню аналізу культурно-психологічних типів людини (гуманітарної психології та етики особистості), типології вчителів у розрізі виховного потенціалу типів (психологічний аналіз особистості вчителя-вихователя) та власної наукової візії історико-педагогічного етапу.

Ключові слова: енергетично-номокративна педагогіка; методологічні підходи; психологія; сентиментально-чуттєва педагогіка; тип (підтип) учителя; учительське звання; Яким Ярема.

© Зверюк Руслан, 2018

Вступ. Зміни в освіті, що стрімко відбуваються в Україні, починаючи з імплементації Закону України «Про вищу освіту» (2014), потім – Закон України «Про освіту» (2017), Концепція нової української школи, обговорювана Концепція розвитку педагогічної освіти, актуалізували завдання підготовки вчителя, здатного практично впровадити їх. Закладена й унормована автономність школи та вчителя передбачають, насамперед, їх відповідальність за досягнутий учнем у шкільні роки

освітній результат. Через це особливої ваги набуло укладання освітнього та професійного стандартів педагогічної діяльності, отже, й специфічного проекту-візії особистості педагога як конкретизації стандарту. Це ж питання може по-особливому відобразитися у критеріях профвідбору здобувачів вищої педагогічної освіти, атестації / сертифікації вчителів тощо. У зв'язку із цим проблема особистості вчителя у період зміни освітньої парадигми є важливою, а вивчення історичного досвіду науково-педагогічного осмислення цієї тематики – актуальним.

Процес усвідомлювання місця й ролі педагогів у формуванні перспектив розвитку суспільства активізуються у періоди значних, парадигмальних, змін, один із яких настав зараз. У першій половині ХХ століття однією із провідних суспільних тенденцій, що виникла у зв'язку зі становленням модерних держав-націй, було налагодження справи навчання і виховання молоді, тому й особистість вчителя актуалізувалася у науковому дискурсі того періоду. Яким Якимович Ярема, розуміючи важливість цієї проблеми, будучи активним учасником загальноєвропейського обговорення цієї проблеми, теж здійснив її науковий аналіз.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблематика дослідження особистості педагога, попри достатньо прискіпливу увагу дослідників, й далі на часі, оскільки постать вчителя завжди існує в реальних часо-просторових обставинах, тому і змінюється разом із ними. Науково-практичний інтерес до професійно-педагогічного типу особистості виявляли і класики педагогіки, і філософи, і психологи, і діячі культури. Відомими науковими розвідками з професійного становлення і розвитку педагога є праці К. Ушинського, зокрема його ідеї щодо профвідбору. На думку вченого, приймати до вчительської семінарії слід було тих, у кому можна передбачити хороших учителів (Волинець К.І., 2014, с. 190). Не менш відомими в українській науці є праці В. Сухомлинського «Сто порад учителеві», І. Зязюна «Педагогічна майстерність», С. Сисоєвої «Основи педагогічної творчості». Професійну підготовку фахівців у контексті особистісного спрямування аналізували такі дослідники, як: Г. Балл, І. Бех, О. Пехота, В. Рибалка, Т. Сущенко. Проблемам професійно-педагогічної освіти присвячені праці О. Антонової, О. Дубасенюк, О. Будник, Г. Васяновича, В. Кременя, Н. Мачинської,

О. Мещанінова, О. Смолінської. Питанням психології педагогічного професіоналізму приділяли значну увагу С. Білозерська, Н. Гузій, І. Каньковський. Надбання історії педагогіки в українському науковому просторі досліджуються достатньо активно, проте до вивчення й аналізу доробку Я. Яреми, хоч і долучилися Н. Гапон (2010), Д. Герцюк і С. Ярема (2003), О. Смолінська (2005) та інші, проте детального відображення цілісна концепція педагогічного професіоналізму в особистісному вимірі, створена Якимом Якимовичем, так і не знайшла.

Мета статті – дослідити підходи, використані Якимом Яремою в типології учителя та в укладанні загальної характеристики професійної особистості педагога. **Завданнями статті є:** на основі аналізу праці «Психологія учительського звання – типологія» з'ясувати зміст поняття «звання» у використанні Якіма Яреми; визначити загальну методологію та джерельну базу, використану вченим при підготовці публікації; вперше оприлюднити окремі позиції Якіма Яреми щодо психології педагогічного професіоналізму й типів педагогів, співвіднесеності цих типів із характеристиками педагогічної теорії періоду другої половини 30-их рр. ХХ століття.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Зміст поняття вчительського «звання». Доповідь (саме так в описі архівної справи означений жанр аналізованого джерела (Ярема Я.Я., 1935, с. 1)) Якіма Якимовича Яреми названа ним «Психологія учительського звання – типологія». З приводу назви можна запропонувати декілька варіантів тлумачення: по-перше, «звання» як професійна чинність (приналежність до професії), по-друге, – як суспільне визнання професії, своєрідний титул (аналог – «звання вчителя»), по-третє, – як покликання до вчителювання. Аналіз цього авторського тексту, як і вивчення інших праць, зокрема «Психологія і професійний добір» (Ярема Я.Я., 1996), «Психологічна характеристика професії бібліотекаря» (Ярема Я.Я., 1929) дає можливість з високим ступенем вірогідності припустити, що, все ж, у слово «звання» вчений вкладав, радше, значення причетності до певної професії. У цьому плані варті уваги такі аргументи: міркування щодо типів педагогів слідують за

аналізом професійно-психологічних характеристик професійних груп («психологічний поділ праці»), що їх виділено три:

- «1. Праця, яка має своїм предметом світ думок.
2. Праця, якої предметом є речі (звірята).
3. Праця, якої предметом є люди» (Ярема Я.Я., 1935, с. 1–2)».

Другим аргументом на користь твердження про те, що словом «звання» Яким Ярема найменував професійність, є вивчення його підходів до аналізу інших професій. Зокрема, аналізуючи професію бібліотекаря, вчений звернув увагу не стільки на технічні характеристики добору чи професійного становлення, скільки на індивідуальність. Прикметно, що Яким Якимович ілюструє свою позицію щодо бібліотекаря прикладами з історії педагогіки, зауважуючи, що якщо акцентуватися лише на психотехнічних критеріях, то Й. Песталоцці та Ф. Шопен (як музичний педагог) мали отримати заборону на педагогічну діяльність, як і Г. Кершенштайнер, перші двоє як «нервозні», третій як нездатний опанувати себе (Ярема Я.Я., 1929, с. 33).

Подальший аналіз Яреминого викладу типології теж переконує нас у тому, що словом «звання» він означив саме професійну діяльність, її стилістику. Крім того, сам автор дає аргументацію своєї наукової позиції, не погоджуючись із тезою Д. Чижевського, про те, що культура суспільства, в якому «люди механічно (за допомогою психотехніки) розташовувались би по професіях... і не залишалось би місця вільному вибору бажаної професії за «бажанням серця», була б культурою цілковито мертвою та вела б до нечуваного рабства людини (Ярема, 2003, с. 219)». Науково обґрунтований професійний добір, на думку Якіма Яреми, веде «до оживлення та до визволення дійсних творчих сил у людині через спрямування її на відповідне місце в загальній продукції економічних і культурних дібр» (Ярема Я.Я., 2003, с. 220). Пов'язавши цей зміст з міркуваннями вченого про необхідність «пробної праці у формі вступної практики» (Ярема Я.Я., 2003, с. 224) та здатність до професійного самовиховання як вирішальну в діагностиці професійних здібностей («У разі браку або малої вартости тих природних передумов, само собою виключається можливість утворити у духовному світі людини сили, які не

виростають із ґрунту спадковості» (Ярема Я.Я., 2003, с. 226)), можна стверджувати про прагматично-акмеологічний підхід Якіма Яреми до психології професій в цілому та педагогічної зокрема, що суттєво відрізняє його від культурологічно-аксіологічного підходу Д. Чижевського.

Отже, в назві «Психологія учительського звання – типологія» міститься зміст педагогічного професіоналізму, реалізується акмеологічний підхід.

Методологічні засади і джерельна база, використані Якимом Яремою для укладання типології учителів

Укладення типології учителів здійснене Я. Яремою в руслі описової (дескриптивної) психології, що розвивалася, по-перше, в руслі філософії життя, пов'язуючи воєдино світ людини зі світом культури, по-друге, використані вченим підходи також відповідають ключовим засадам львівсько-варшавської філософської школи з її логічним аналізом понять (Твардовський К., 2017). Таким чином, у психологічних підходах Якіма Якимовича до педагогічної діяльності перетнулися одразу дві лінії: «В. Дільтей-Е. Шпрангер» та «Ф. Brentano-К. Твардовський», перша – очевидна, відображена в посиланнях, друга – радше методологічна, відкривається у способі аналізу та його функціональній спрямованості. «Психологія учительського звання – типологія» ґрунтується на критичному осмисленні типологій E. Spranger-a (*Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit*, 1922) та W. O. Döring-a («*Untersuchungen zur Psychologie des Lehrers*, 1925; *Psychologie des Lehrers*», 1928), щоправда, у викладі Я. Кухти (Kuchta Ja., 1936). Необхідно уточнити, що ми користувалися другим виданням книги Я. Кухти, опублікованим у 1936 році, тоді як Я. Ярема, вочевидь, першим, рік видання якого встановити не вдалося. При цьому, послідовність характеризування типів обирає згідно зі Шпрангером, оскільки критикує видання авторства Кухти за його компілятивність та ймовірну неточність викладу Дьорінга.

Психотехнічний та акмеологічний підхід у психології професій. Яким Ярема – чи не єдиний з-поміж українських вчених-дослідників початку ХХ століття застосував психотехнічні підходи щодо психології професій, обґрунтовуючи їх доцільність необхідністю розв'язання двох завдань: «найти саме ті психічні

здібності, які є неминучі для повної успішності праці в даній професії... та ...як проявляються індивідуальності в учительському званні» (Ярема Я., 1935, А). У зв'язку із цим аналізована доповідь «Психологія учительського звання – типологія» виразно поділяється на дві частини: психотехнічну та характерологічну (акмеологічну).

Суттєвою відмінністю сучасного наукового тексту і Яреминого є переважання дієслів над іменниками при перелічуванні груп професійних компетентностей. Вище в тексті цієї статті вже були названі типи професій, тому слід зупинитися на професійній діяльності «людина-людина» («праця, якої предметом є люди» – Я. Ярема). Отже, до таких професій дослідник відносить професії сфери послуг (обслуга, ресторатор, кельнер, продавець), професії соціально-опікунського типу (соціальний працівник, лікар, медична сестра), професії, пов'язані із переконанням, агітацією (дипломат, агітатор, організатор), професії, пов'язані зі спостереженням за поведінкою (психолог, психоаналітик, а також суддя й учитель), професії, пов'язані із вихованням та навчанням (педагог, слідчий, суддя), професії, пов'язані із управлінням людьми та їх діяльністю (керівні). У цій схемі професія вчителя була згадана Якимом Яремою двічі: як пов'язана з вивченням людей та їх поведінки і, безпосередньо, як навчально-виховна. Якщо порівняти перелічені сфери компетентностей професійних типів «людина-людина» зі сучасними вимогами до освітніх програм підготовки педагогічних працівників (Концепція розвитку педагогічної освіти (проект), 2017), то можемо спостерегти значне розширення, порівняно із аналізованим першоджерелом, сфери дії освітніх програм для педагогічних спеціальностей (табл.), які, якщо послуговуватися критеріями діяльності, що їх сформулював Я. Ярема, стосуються практично всіх видів праці, «предметом якої є люди».

Таблиця

Порівняння «родів чинності з людьми» та вимог до освітніх програм підготовки педагогічних працівників, які необхідні для впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" (Ярема Я., 1935, с. 1–2; Концепція розвитку педагогічної освіти (проект), 2017, с. 16)

<i>Яким Ярема «Психологія учительського звання – типологія»</i>	<i>Концепція розвитку педагогічної освіти (проект)</i>
піклування, помагання (професії соціально-опікунського типу)	набуття необхідних компетентностей та досвіду роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного та спеціального навчання
впливати на людей, переконувати, наставляти в напрямку своїх цілей (професії, пов'язані із переконанням, агітацією, професії)	сприяння формуванню соціально зрілої особистості педагогічного працівника, прийняттю цінностей громадянського (відкритого демократичного) суспільства, поваги до держави та її правової системи, усвідомлення обов'язку захисту України, національної ідентичності та толерування полікультурності, готовності до трансляції цих якостей учням
досліджувати, пізнавати, критикувати, інтуїційний дар спостереження, дистрибуційна увага, об'єктивність (професії, пов'язані зі спостереженням за поведінкою)	набуття навичок дослідницької діяльності на майбутній посаді
виховувати, учити людей (професії, пов'язані із вихованням та навчанням)	впровадження компетентнісного, особистісно-орієнтованого підходу в педагогічній освіті, забезпечення формування універсальних компетентностей (soft skills), набуття педагогічними працівниками вмінь та досвіду формування компетентностей в учнів, опанування педагогічними технологіями
керувати людьми, дивитися за ними, радити, розказувати, судити (професії, пов'язані із управлінням людьми та їх діяльністю)	формування менеджерських та управлінських навичок для ефективної діяльності в умовах реальної автономії закладів освіти

Характерологічна (акмеологічна) частина праці «Психологія учительського звання – типологія», як було вказано вище, містить характеристики педагогічних типів, ґрунтованих на дослідженнях сучасників Я. Яреми (E. Spranger, W. O. Döring (у викладі Ja. Kuchta)). Вони (характеристики) розгортаються у такій послідовності:

- провідна риса, її опис;
- співвідношення зі світами економіки, естетики, культури;

- соціальні риси;
- підтипи;
- специфіка педагогічної діяльності, її пріоритети.

Для теоретичного, економічного та естетичного типів автор додатково виписує власні примітки («завваги»), які містять висловленням власної, дещо відмінної від першоджерел (Шпрангера і Дьорінга), думки Якіма Яреми. Щодо теоретичного типу він пише: «1) На мій погляд, інколи зарахування викладача до типу теоретичного є дуже ризиковне, а може й хибне. Уявляю собі під цим типом людину, яка живе поза шкільними справами, лише науковими, але може й економічно трактує шкільну працю як клопоти, йдучи по течії найменшої втрати енергії (тут уже можна зміркувати, наскільки вся ця типологічна будова хитка. Цей підтип може так само добре входити і в склад владного типу, про який мова далі).

2) Не можна забувати, що в школі не тільки теоретик кладе вагу на засвоєння знання, що шкільна практика вимагає дуже серйозного трактування обов'язку навчання з боку учителя всякого типу, що з боку контрольних органів оцінюється вартість школи й далі передовсім на основі того, що знають та вміють учні, незважаючи на те, що теоретично увесь курс спрямовується на виховання. Й інакше ніколи бути не може, бо виховання в результатах своїх майже несхопне (неохопне – ред.)... Воно дає овочі (врожай – ред.) аж у далекому майбутньому. Під натиском обставин кожний учитель, який не хоче бути зредукованим (усунений з посади – ред.) і кожна прив. (приватна – ред.) школа, що претендує на право приподносити (вчити – ред.) – мусить так чи інакше не легковажити вишколу під оглядом знання» (Ярема Я., 1935, с. 14).

Коментуючи економічний тип, Яким Якимович зазначає: «З характеристикою Spranger-а для цього типу мусимо погодитися, бо він рисує нам ідеальну структуру, очищену від елементів інших структур. Одначе Döring-ова характеристика мусить викликати сумніви. Можна сперечатись, що «егоїст» має бути виключним підтипом економічного типу. Шанування своїх сил може мати свою причину не конче в егоїзмі. Трактування шкільної праці як побічного заняття не завжди тільки там, де домінують економічні інтереси і т.д.» (Ярема Я., 1935, с. 15).

Щодо естетичного типу Я.Я. Ярема висловлює впевненість у тому, що «учитель-артист відхиляється настільки від загального нормального типу, що не «вчувається» у світ дітей, а саме вчування є основною рисою естетичного типу. Буде це, радше не артист, а ідеаліст-утопіст, тільки що така форма не вміщується в цю схему» (Ярема Я., 1935, с. 17).

У кінцевих примітках («заввагах») Яким Ярема знову підкреслює зв'язок вчителя та часу, епохи, його діяльності. Проте, якщо на початку статті він ґрунтується на тезі Е. Spranger-а про те, що типи – це «безчасові ідеальні схеми, які не можна так просто прикладати до історично-суспільної дійсності» (Ярема Я., 1935, с. 11), хоч пізніше Ярема сам виключив цю полеміку із загального тексту (в оригіналі ми бачимо її закресленою), наприкінці зауважує: «Треба сказати, що ідеали змінюються з духом часу» (Ярема Я., 1935, с. 23) і переходить до пояснення того факту, що як Döring-ові типи (найбільш ретельно виписані соціальний та естетичний – педагогіка демократії) прийшли на зміну педагогіці дисципліни, так, в цілому, змінився й образ дитини для педагогіки. Вона з об'єкта дисциплінування стала «предметом особливого пієтизму, для якого мусить себе виховник жертвувати, як рідна мати для своєї дитини» (Ярема Я., 1935, с. 23), відповідно змінився й образ педагога. Яким Ярема застерігає від крайнощів, оскільки, на його думку, така ситуація вже «ставить надприродні вимоги до особи учителя» (Ярема Я., 1935, с. 23). Такі характеристики обидвох сторін освітнього процесу властиві сентиментально-чуттєвій настроєвій педагогіці, на зміну якій, попереджує вчений, вже назріває нова педагогіка – «динамічно-енергетична (енергетично-номокративна), педагогіка фашистська, німецька націонал-соціалістична, більшовицька, а з нею й нові вимоги до учителя» (Ярема Я., 1935, с. 23). Ця ж теза переломності в педагогічних концептах проявилася і в психотехнічній частині доповіді там, де Яким Ярема аналізує специфічні психічні властивості педагога, зокрема – вроджений потяг до панування, здатність до сугестивного впливу. Окреслюючи позиції обох типів педагогік, дослідник підкреслює їх виразну відмінність у підходах: представники сентиментально-чуттєвої настроєвої педагогіки вважають цю здатність несприятливою для виховної діяльності, тоді як

динамічно-енергетичної (енергетично-номокративної) – «навпаки, вважає осіб, що не мають нахилу розказувати і панувати та відчувати в цьому приємність, за нездатних до виховної праці (Ярема Я., 1935, с. 4)». Ярема з цього приводу висловлюється так: «Гін до панування – річ неминуча, тільки його метою має бути добро людей, а не задоволення власної амбіції. Над тою точкою я навмисне зупинився у зв'язку із типологією, бо не завжди у педагогів буває справедливе до цього гону відношення. (Ярема Я., 1935, с. 5)».

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Отже, у цій статті досліджені підходи, використані Якимом Яремою в укладанні типології учителя та загальної характеристики професійної особистості педагога. Ними є: прагматично-акмеологічний підхід Якіма Яреми до психології професій; загальнонаукові методологічні підходи, відповідні інтегрованим ключовим засадам філософії життя та львівсько-варшавської філософської школи з її логічним аналізом понять; психотехнічний та акмеологічний підходи до педагогічного професіоналізму. Сформульовані завдання – вирішені. Зокрема аргументовано доведено, що в поняття «звання» Яким Ярема вкладає значення професійної чинності (приналежності до професії). Визначена й стисло охарактеризована загальна методологія проведеного Якимом Яремою дослідження. Поданий схематичний виклад структури розробки професійних якостей педагога, які, проте, мають яскраво виражену орієнтацію на особистість (місцями – на індивідуальність) вчителя. Ключовим положенням, сформульованим Якимом Яремою вважаємо його застороги з приводу спроб створення і характеризування будь-яких професійних педагогічних типів поза аналізом загального тла епохи і суспільства. Крім того, вчений наголошує на нерозривності образу дитини, типу педагога і типу педагогіки.

Перспектива подальших досліджень полягає в подальшому пошуку, вивченні й аналізі доробку українського вченого-педагога, психолога, філософа, філолога, чие ім'я, з низки незалежних від цінності його спадку причин, не стало в один ряд зі значними постатями в історії української гуманітаристики, зокрема й педагогіки.

Література

- Волинець К.І. Ідеї К.Д. Ушинського щодо підготовки майбутніх учителів у сучасній неперервній педагогічній освіті: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Ідеї К.Д. Ушинського в сучасній педагогіці», Київ, 20–21 лютого 2014. С. 185–192.
- Гапон Н.П. Соціально-психологічні погляди Якіма Яреми (до 125-річчя від дня народження). *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. №4. С. 181–187.
- Концепція розвитку педагогічної освіти (проект) / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2017. 21 с.
- Kuchta Ja. Typologia Nauczyciela. Szkice wychowawcze. II Wydanie. Lwów, 1936. 32 s.
- Смолінська О.Є. Внесок Якіма Яреми в розвиток педагогічної психології. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2005. № 3. С. 130–136.
- Твардовський К. Чому знання – це сила? / Пер. з польської І. Карівець. *Sententiae*. 2016. Vol. 35, № 2 (XXXV). С. 133–141. DOI: <https://doi.org/10.22240/sent35.02.133>
- Яким Ярема / упоряд. С. Ярема; заг. ред. Д. Герцюк. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2003. 243 с.
- Ярема Я.Я. Психологічна характеристика професії бібліотекаря. *Книголюб.* – Прага, 1929. Кн. 1/2. С. 18–47.
- Ярема Я.Я. Психологія вчительського звання – типологія. *Ярема Яким Якимович (1884–1964) – літературознавець, педагог, психолог, громадський діяч. Опис №1 документів постійного зберігання за 1869 – 2007 роки. НУ «Києво-Могилянська академія». Наукова бібліотека. Науковий архів*. 1935. № 47. 23 с.

ЯКИМ ЯРЕМА: ТИПОЛОГІЯ УЧИТЕЛЯ НА ИЗЛОМЕ ТИПОВ ПЕДАГОГИКИ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА

Зверюк Руслан, аспірант, НУ «Львовская политехника», ул. С. Бандеры, 12, 79013, г. Львов, Украина, r_zviruk@ukr.net

В статье, на основании изучения содержания идей Я. Яремы, изложенных в труде «Психология учительского звания – типология», исследовано содержание его методологических, психологических и педагогических подходов к анализу педагогического профессионализма. Путем сравнения определено содержание использованного ученым понятия «звание» как причастности к профессии, общую методологию исследования, отвечающую интегрированным основаниям философии жизни и львовско-варшавской философской школы. Изучение Якимом Яремой оснований профессиональной психологии, в частности профессий, «предметом которых является человек», дало возможность сравнить существовавшие рамки педагогического профессионализма с современными. Акмеологические подходы к характеристике типов педагогов в труде Я. Яремы реализуются благодаря сочетанию анализа культурно-психологических типов человека (гуманитарной психологии и этики личности), типологии учителей в разрезе воспитательного

потенциала типов (психологический анализ личности учителя-воспитателя) и его собственного научного видения историко-педагогического этапа.

Ключевые слова: методологические подходы; психология; сентиментально-чувствительная педагогика; тип (подтип) учителя; учительское звание; энергетически-номокративная педагогика; Яким Ярема.

YAKYM YAREMA: TYPOLOGY OF A TEACHER AT THE PEDAGOGY TYPOLOGY OF THE FIRST HALF OF 20TH CENTURY

Zveryuk Ruslan, PhD student, Lviv Polytechnic National University, Stepan Bandera str. 12, 79013, Lviv, Ukraine, r_zviruk@ukr.net

The article analyses the content of methodological, psychological and pedagogical approaches of Yakym Yarema towards the analysis of pedagogical work, on the basis of the research of the content of the scientists' own ideas, written in "The psychology of a teacher's rank - typology" 1935. The content of the notion "knowledge" as a professional validity, general methodology of a research that corresponds to the integrated principles of the life philosophy and Lviv-Warsaw School of Philosophy, used by the researcher, is studied out by using the method of comparative analysis. The research of the basis of professional psychology, done by Yakym Yarema, "the object of which is a human" gave the possibility to compare the limits of pedagogical professionalism in about the century time period. The acmeological approaches towards the characterizing of the pedagogues types in the work of Ya. Yarema realizes owing to the combination of analysis of cultural and psychological types of a human (humanitarian psychology and ethics of a personality), typology of a teachers in the frames of educational potential of types (psychological analysis of a personality of a teacher-educator) and own scientific vision of historical and pedagogical stage.

It is determined that the type of personality, according to Ya. Yarema, is the category of cultural and historical order, in relation with its phenomenon, changes occur not only key characteristics of types, but also the priorities of either types towards the relative type of pedagogics. The scientist mentioned the transference from sentimental sensual mood pedagogics, for which the most corresponding type was socio-aesthetic and dynamic-energetic (energetic-nomocratic), which requires power-economic type. The results of the research of the work of Ya. Yarema can be used in the modern conditions as the methodology of professional-pedagogical competences formation. The key conclusions are the following: pedagogical professionalism is a dynamic category that needs the study on different stages of cultural and historical development of a society; pedagogical science, according to the researches of Ya. Yarema, develops within the frames with philosophy and psychology; the notion of a child, type of pedagogue and type of pedagogics are closely interconnected, and thus, their study, as well as a change, should be proportional.

Keywords: energetic-nomocative pedagogy; methodological approaches; psychology; sentimental-sensual pedagogy; teacher's rank; type (subtype) of teacher; Yakym Yarema.

References

- Hapon, N.P. (2010). Sotsialno-psykhologichni pohliady Yakyma Yaremy (do 125-richchia vid dnia narodzhennia) [Yakym Yarema's social-psychological views (to the 125th anniversary of his birth)]. *Socio-humanitarian problems of man*, №4, 181–187 p. (ukr).
- Kuchta, Ja. (1936). Typologja Nauczyciela. Szkice wychowawcze. II Wydanie [Teacher's typology. Educational essay. (2nd ed.)]. Lviv. (pol).
- Smolinska, O.Ye. (2005). Vnesok Yakyma Yaremy v rozvytok pedahohichnoi psykholohii [Yakym Yarema's contribution of in the development of pedagogical psychology]. *Pedagogy and Psychology of Professional Education*, № 3, 130–136 p. (ukr).
- Tvardovsky, K. (2016). Chomu znannia – tse syła? [Why knowledge is power?]. Translation from Polish I. Karivets. *Sententiae*. Vol. 35, № 2 (XXXV). С. 133–141. DOI: <https://doi.org/10.22240/sent35.02.133> (ukr).
- Ukraine, Ministry of Education and Science. (2017, December 29). *Concept of pedagogical education (project)*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>. (ukr).
- Volynets, K.I. (2014). Idei K.D. Ushynskoho shchodo pidhotovky maibutnikh uchyteliv u suchasni neperervni pedahohichni osviti [K.D. Ushynskii's ideas concerning preparation of future teachers in modern continuous pedagogical education]: *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference «K.D. Ushynskii's ideas at modern pedagogy»*, 185–192 p. (ukr).
- Yarema, S., Hertsyuk, D. (Eds.). (2003). *Yakym Yarema*. Lviv : Publishing center Ivan Franko LNU (ukr).
- Yarema, Ya.Ya. (1929). Psykhologichna Kharakterystyka Profesii Bibliotekaria [Psychological Characteristics of the Librarian's Profession]. *Knyholiub*. Prague. Vol. 1/2, 18–47 p. (ukr).
- Yarema, Ya.Ya. (1935). Psykhologhiia Vchytelskoho Zvannia – Typolohiia [Psychology of a teacher's rank is a typology]. *Yarema Yakym Yakymovich (1884-1964) - literary critic, teacher, psychologist, public figure. Description № 1 of the documents of permanent storage for 1869 - 2007 years. National University "Kyiv-Mohyla Academy". Scientific Library. Scientific archive*. № 47. (ukr).

Стаття надійшла до редакції 31.01.2018
Прийнято до друку 22.02.2018